

radovima na spomenicima u prostorima velikih banaka. Veći se radovi predstavljaju konferencijama za štampu. Veoma su bliski kontakti s novinarima i radiom. Intervjui daju čudesne rezultate. Škole koriste velike serije dijapozitiva o spomenicima kulture koji su popraćeni adekvatnim tekstovima. U animiranju javnosti sudjeluju i narodna sveučilišta, zavičajni instituti, društva i političke organizacije. Dva puta mjesečno se organiziraju informativna sredstva po Kölnu, a u obliku letka obrađeno je nekoliko kombiniranih pješačko — biciklističkih itinerera, sa stazama koje su ucrtane u kartu predjela. Uz spomenike su table s informacijama.

Nakon završne diskusije usvojen je izvještaj o rezultatima savjetovanja, u kome je naglašen visok stupanj važnosti inventarizacije, dokumentacije i informacija u zaštiti spomenika kulture. Istaknut je sličnost u metodama dokumentacije i inventarizacije, kao i srodnost problema zbog federativnog uređenja obiju država. Potvrđena je nužnost potrebe za disperzijom informacija o spomenicima i istaknute razlike u metodama. Posebice je potcrtana korisnost nastavka stručnih kontakata između dvije zemlje i održavanja srodnih stručnih savjetovanja.

Spomenici kulture i potres od 16. ožujka 1982. u Hrvatskom zagorju

Branko Lučić

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

Među elementarnim nepogodama, koje mogu zadesiti spomenike kulture, potres je nedvojbeno najstrašniji. U našoj se zemlji javljaju potresi tako često da ne dospijemo asanirati spomenike na jednom području a već su prouzročene nove štete na drugom kraju. Tako smo tek započeli obnovu nekoliko spomenika u Dubrovniku (stradalih u proljeće godine 1979), a već je 16. ožujka ove godine potres u Hrvatskom zagorju nanio znatne štete spomenicima kulture toga područja. Razumljivo da služba zaštite spomenika kulture mora u takvom slučaju odmah započeti radove na stradalim spomenicima. Tako je i nakon potresa od 16. ožujka 1982. g., s epicentrom u području Novog Marofa jačine do 8 stupnjeva Mercalli-jeve (MCS) ljestvice, nakon prvih obavijesti o posljedicama potresa (kako u epicentru tako i na rubovima njegovih amplituda), Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagre-

bu već 18. ožujka otputio prvu ekipu na područja općine Ivanec, Novi Marof i Zlatar Bistrica.

Idućeg dana, tj. 19. ožujka, Zavod je uputio na teren tri ekipe konzervatora u sastavu: inženjer građevinstva, inženjer arhitekture, povjesnik umjetnosti i fotograf. Iste ekipe su radile na terenu i 22. ožujka. Zadatak tih ekipa bio je upoznavanje stanja spomenika na području zahvaćenom potresom. Ekipe su radile na temelju jedinstvenog upitnika koji je za ovu priliku bio skraćeni upitnik o šteti od potresa, koji se je upotrebljavao u Crnoj Gori i dubrovačkom primorju nakon potresa godine 1979. Uz popunjavanje upitnika rađene su i skice oštećenja kako i fotografije. Na području 12 općina obišeno je ukupno 95 objekata viših spomeničkih kategorija. Nakon prvoga pregleda načinjen je prethodni izvještaj o oštećenjima na temelju kojih su objekti razvrstani po stupnju oštećenja u 4 grupe slijedećih značajki:

I. grupa: Veoma oštećeni objekti, čija je osnovna slika oštećenja djelomična urešenost s izrazitim pukotinama na konstruktivnim elementima. Pukotine pokazuju karakteristične smjerove koji upućuju na daljnju ugroženost dijelova ili cjeline objekta. Nadalje je značajno deformiranje konstrukcija (ispupčenja, pomak položaja, torzije, odvajnje spojeva dviju konstrukcija i njenih elemenata, i sl.).

II. grupa: Objekti s pukotinama i jačim (razgranatim) risevima na konstruktivnim dijelovima (nosivim zidovima, svodovima, stropovima, krovnoj konstrukciji, podnožjima i temeljima) uz popratno oštećenje površina (otpalim manjim fragmentima), odnosno oštećenje zidnog slikarstva i inventara, prozorskog stakla i sl.

III. grupa: Objekti u kojima su nastale manje, odnosno aktivirane i proširene starije pukotine i risevi s manjim ljuštenjem i osipanjem žbuke iz slojeva pukotine, odnosno njezine zone te laganija oštećenja površina, naročito obojenih i oslikanih.

IV. grupa: Objekti na kojima nije primijećeno oštećenje od potresa. Nakon dobivenog prvog pregleda šteta moglo se je akciju dalje usmjeravati na metodološki već savladanu procjenu štete na spomenicima kulture, tim više jer su i neke općine odmah prosljedile zahtjev Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu za popisom i procjenom štete. Taj zahtjev je veoma logičan, budući da se na spomenicima ne može primijeniti isključivo utilitarni kriterij. Stoga je trebalo odmah formirati ekipe za procjenu štete na spomenicima kultu-

re. Uz osoblje Zavoda za zaštitu spomenika trebalo je uključiti i one stručnjake, inženjere građevinarstva koji su radili istu vrstu posla u Crnoj Gori (kao stručna pomoć SR Hrvatske) g. 1979. i na dubrovačkom području g. 1980., tj. sa stručnjacima Zavoda za arhitekturu Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu.

Republička samoupravna interesna zajednica u oblasti kulture u cijelosti je prihvatila prijedlog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Odmah se uz puno zauzimanje Zavoda za arhitekturu pod vodstvom sveuč. profesora dipl. ing. građ. Josipa Jelovca i dipl. ing. arh. Božidara Uršića prišlo organiziranju niza ekipa koje su detaljno obradile, prema već spomenutim obrascima za popis štete na spomenicima kulture, slijedeće objekte:

Općina Ivanec

1. Lepoglavska Purga — kapela Sv. Jurja
2. Klenovnik — dvorac Drašković (bolnica)
3. Bednja — župna crkva
4. Margečan — župna crkva
5. Trakošćan — dvor (muzej).

Općina Krapina

1. Krapina — župna crkva
2. Krapina — Franjevački samostan
3. Krapina — franjevačka crkva Sv. Katarine
4. Krapina — zavjetna crkva na Trškom Vrhu
5. Krapina — trijem zavjetne crkve na Trškom Vrhu
6. Krapina — »Stari grad« (muzej).

Općina Križevci

1. Gornja Rijeka — dvor (škola)
2. Glogovnica — župna crkva
3. Kalnik — župna crkva

Općina Novi Marof

1. Remetinec — župna crkva
2. Remetinec — župni dvor (bivši samostan)

Općina Varaždin

1. Varaždin — »Stari grad« (muzej)
2. Varaždin — Franjevački samostani (đački dom)
3. Varaždin — Franjevački samostan sa crkvom
4. Varaždin — palača Patačić
5. Varaždin — kazalište.

Općina Zaprešić

1. Marija Gorica — župna crkva

Općina Zelina

1. Bedenica — župna crkva
2. Novo Mesto — kapela Sv. Petra i Pavla
3. Prepolno — kapela Sv. Barbare.

Općina Zlatar-Bistrica

1. Gotalovec — kapela Sv. Petra
2. Budinščina — župna crkva
3. Zajezda — dvor (dom za rehabilitaciju)
4. Belec — kapela Sv. Jurja
5. Lobor — dvor (dom staraca)
6. Zlatar — župni dvor
7. Selnica Gornja — dvor Rukavina
8. Belec — župni dvor
9. Zajezda — župna crkva
10. Ščrbinec — dvor
11. Donja Batina — kapela Sv. Jakoba
12. Lovrečan — kapela Sv. Lovre

Općina Pregrada

1. Hum na Sutli — dvor Mali Tabor
2. Taborsko — župna crkva
3. Vinagora — župna crkva
4. Bežanec — dvor
5. Pregrada — župni dvor
6. Pregrada — župna crkva
7. Desinić — dvor Veliki Tabor

Obrađeni objekti — spomenici kulture dostavljeni su u dogovorenom elaboratu Komisiji za otklanjanje štete od elementarnih nepogoda Sabora SR Hrvatske dne 13. travnja 1982. Ukupni iznos procjenjene štete na navedenim spomenicima iznosi: 1,380,655.000 dinara.

Za navedene oštećene objekte izradili smo u listopadu prijedlog dinamičke radova na njihovoj obnovi i to dostavili općinskim Komisijama za procjenu šteta od elementarnih nepogoda.

U daljnjem razmatranju saborska Komisija za otklanjanje šteta od elementarnih nepogoda na temelju detaljnog seizmološkog izvještaja izostavila je područja Križevci, Varaždin, Zaprešić i Zelina, budući da potres na tim područjima nije prešao 6 stupanj jačine po MCS ljestvici.

Na navedenim objektima do sada su izvršeni radovi djelimičnog asaniranja u župnoj crkvi u Zajezdi, u tijeku su radovi na kapeli u Prepolnom i u Gotalovcu. Očekuju se sredstva od Komisije za otklanjanje štete od elementarnih nepogoda Sabora kako bi se moglo započeti sustavnim radom na obnovi stradalih spomenika kulture.

Aktualni problemi zaštite Dubrovnika

Želimir Laszlo

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb

Godine 1979. zadesio je Dubrovnik te-
žak potres. S obzirom da je Dubrovnik

kao cjelina izuzetno vrijedan spomenik kulture i da je koncentracija pojedinačnih kulturnih dobara u njemu vrlo visoka, štete koje je prouzročio potres bile su za našu kulturnu baštinu velike. Nakon prvog šoka prišlo se evidenciji štete, napravljeni su programi sanacije, društvo je prikupilo sredstva i pristupilo se zaštitnim radovima. No upravo tu, u načinu zaštite oštećenih objekata, pojavila su se različita mišljenja o svrhovitosti i dopustivosti pojedinih zahvata. Neki su radovi u tijeku, a za neke se tek pripremaju projekti. Stoga se ukazala potreba da jedna stručna komisija konzervatora izađe na teren i, nakon pregleda objekata i projektne dokumentacije, iznese svoje mišljenje. Takva komisija formirana je pri Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture na inicijativu Restauratorskog zavoda i svih direktora zavoda za zaštitu spomenika kulture u SR Hrvatskoj. Komisija je djelovala u sastavu: prof. Stjepko Humel, direktor Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture (predsjednik): sveuč. prof. dipl. ing. arh. Bruno Milić (član): prof. Davor Domančić, direktor Regionalnog zavoda u Splitu (član): prof. Miljenko Domijan, direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zadru i predsjednik Društva konzervatora Hrvatske (član): prof. Branko Lučić, direktor Regionalnog zavoda Zagreb (član).

Komisija je imala zadatak da pregleda sljedeće kapitalne spomenike kulture u Dubrovniku: Knežev dvor, katedralu, zgradu Muzičke škole i vijećnicu. Svi spomenuti objekti oštećeni su potresom 1979. godine. Komisiji su u radu pomagali: prof. Tomislav Šuljak, dipl. ing. arh. Lucijana Peko, dr. Nada Grujić, dr. Željko Rapanić, prof. Vinko Štrkalj, dr. Dražen Aničić, dipl. ing. arh. Petar Kušan i ing. Hrvoje Macan. Komisija je zaključila da je broj stručnjaka u Zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode u Dubrovniku nedostatan da bi mogao svladati zadatke u vezi s obnovom kapitalnih spomenika Dubrovnika, a da su novčana sredstva odobrena za prethodna i prateća istraživanja na spomenutim spomenicima bila apsolutno nedostatna za potrebni obim istraživanja (svega 1,800.000 dinara), a sredstva za prateća istraživanja u tijeku radova nisu ni predviđena.

Zbog svega toga nisu izvršena sva istraživanja u potrebnom obimu, pa nastaju znatne štete (kako na spomeničkom svojstvu, tako i u financijskom pogledu), s obzirom da istraživanja u »hodu«, koja se provode u teškim uvjetima, već započetih građevinskih radova povremeno zadržavaju skupu

operativu i prouzrokuju česte izmjene u projektu.

Već samo ovaj zaključak komisije trebao bi biti dostatnim razlogom za zabrinutost svih onih kojima je do dubrovačkih spomenika kulture stalo.

Komisija je i dalje mišljenja da arheološki nadzor koji se provodi u tijeku radova ne može biti zamjenom za sustavna istraživanja, koja je trebalo provesti prije građevinskih radova na objektima koji se obnavljaju (naročito na Kneževu dvoru), jer je dokazana tvrdnja konzervatora da građevinski radovi ne dopuštaju pravilan tijek istraživanja, pa je tako došlo i do neželjenih posljedica po spomenički značaj tog izuzetno vrijednog spomenika Dubrovnika i Hrvatske. Tako su porušeni dijelovi temeljnih zidova u zapadnom krilu Dvora i u prostoru sjeverozapadne kule. Spomenuti temeljni zidovi pokazivali su najstarije dijelove te građevine, koja se kroz stoljeća gradila i dograđivala. Koliko su značajna takva istraživanja najnižih slojeva zgrada u gradu najbolje pokazuje vrijednost nalaza u dubrovačkoj katedrali, u kojoj se (i jedino u njoj) istraživački radovi odvijaju na propisan, pa zato i zadovoljavajući način, a koji iz temelja mijenjaju naše dosadašnje poznavanje prošlosti Dubrovnika.

Sve to po mišljenju komisije ukazuje na propuste u ukupnoj organizaciji radova na obnovi dubrovačkih kapitalnih spomenika, pri čemu nisu predviđeni osnovni i nezaobilazni radovi na konzervatorskoj dokumentaciji. Stoga barem sada treba osigurati sredstva za te radove pri već započetoj obnovi na Dvoru, katedrali i Muzičkoj školi, a za objekte koji su predviđeni u daljnjim fazama obnove konzervatorsku dokumentaciju treba financirati i izvesti prije svih radova, pa i samoga projektiranja obnove. Nedopustivo bi bilo da se uobičaji praksa da istražni radovi »trče« za operativom.

S obzirom na izvanredan značaj pojedinačnih spomenika i urbane cjeline Dubrovnika, koja se nalazi na popisu svjetske kulturne baštine, komisija smatra apsolutno potrebnim da svaki projekt obnove, asaniranja, restauratorskih i konzervatorskih radova, mora dobiti suglasnost Republičke komisije za ocjenu projekata zaštitnih radova na spomenicima kulture.

Tako problem načina obnove spomenika kulture u Dubrovniku vidi komisija konzervatora. Vjerujemo da postoje i drukčija mišljenja (bilo u cjelini, bilo u pojedinim detaljima), jer konačno radi se o najznačajnijem kulturnom blagu SR Hrvatske i vrlo složenim konzervatorskim problemima.